

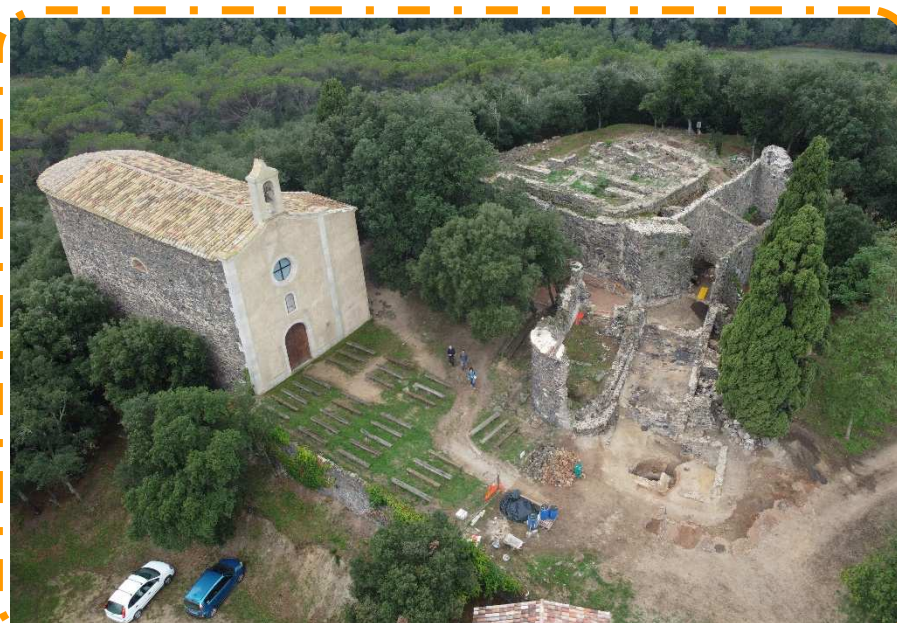

ATRI CULTURA
I PATRIMONI

CASTELL DE MALAVELLA (CALDES DE MALAVELLA, LA SELVA)

Campanya 2022

INFORME

Caldes de Malavella, desembre 2022

Joan Llinàs i Pol
historiador i arqueòleg

Nom del jaciment: Castell de Malavella

Municipi: Caldes de Malavella

Comarca: la Selva

Director: Joan Llinàs i Pol

Dates de la intervenció: a. 5 a 24 de setembre de 2022
b. 26 de setembre a 11 d'octubre de 2022

Nº expedient: a. 37.999
b. 38.460

Joan Llinàs i Pol

Desembre 2022

ÍNDEX

Fitxa tècnica del jaciment	p. 3
1. Introducció	p. 4
2. Entorn geogràfic i històric.....	p. 5
3. Motivacions de la intervenció.....	p. 10
4. Objectius i metodologia.....	p. 11
5. Resultats.....	p. 13
6. Consolidació i arranament d'estructures.....	p. 35
7. Conclusions.....	p. 37
8. Bibliografia.....	p. 44
9. Planimetria.....	p. 45

FITXA TÈCNICA DEL JACIMENT

Jaciment: Castell de Malavella

Municipi: Caldes de Malavella

Comarca: La Selva

Coordenades UTM: x-483379, y-4629450, z-142.

Tipus d'intervenció: Preventiva

Activitat: Excavació

Crèdits: Promoció: Ajuntament de Caldes de Malavella.

Direcció: Joan Llinàs i Pol (Atri Cultura i Patrimoni, SLU).

Equip humà: arqueòleg director, 1 oficial d'arqueologia i 3 auxiliars d'arqueologia.

Resum de la intervenció:

Paraules clau: Caldes de Malavella, castell, Malavella, medieval, muralla, torre.

Resum: La intervenció tenia com a objectiu continuar l'excavació en extensió de la totalitat del monument a partir del punt on es va interrompre la darrera campanya, l'any 2021. Per una banda, s'ha completat l'excavació en extensió de l'únic espai que quedava pendent al recinte principal (zona 1, sector 14), amb la descoberta de nivells de la fase fundacional, del segle X, i de la torre nord-oest (zona 2, sector 25), on s'ha deixat al descobert la totalitat de la seva estructura interna. També s'ha intervingut per primera vegada en extensió al mas dels segles XVII-XIX, adossat a l'exterior de les muralles nord i est, on s'han enretirat els enderrocs de les habitacions dels sectors 35 i 36, s'ha excavat completament l'habitació del sector 34, s'han efectuat sondejos a les habitacions dels sectors 32 i 33, i s'ha documentat una nova estança (sector 39) a l'extrem est, amb les restes d'un forn de calç.

1. INTRODUCCIÓ

L'any 2015, l'Ajuntament de Caldes de Malavella va adquirir per compra la major part del paratge de Sant Maurici, que inclou el castell de Malavella, l'ermita del segle XIX de Sant Maurici i tot un espai al seu entorn.

Aquesta circumstància va permetre endegar una proposta de recuperació i adequació de tot l'espai, que passava en primera instància per la redacció d'un projecte global d'actuació que inclogués els diversos elements patrimonials que es troben en aquest indret.

Pel que fa al castell, el seu coneixement no era aleshores encara total, ja que una part important d'aquest monument restava enterrada i pendent d'excavació després que l'any 2007 s'interrompessin els treballs que es venien realitzant des del 2001.

Per això, l'ajuntament de Caldes de Malavella es va plantejar, com un dels objectius prioritaris, completar el coneixement arqueològic del castell, que permetria després aplicar-hi les corresponents propostes de rehabilitació, museïtzació i, si s'esqueia, utilització, dins del projecte de recuperació i adequació de l'espai del paratge de Sant Maurici.

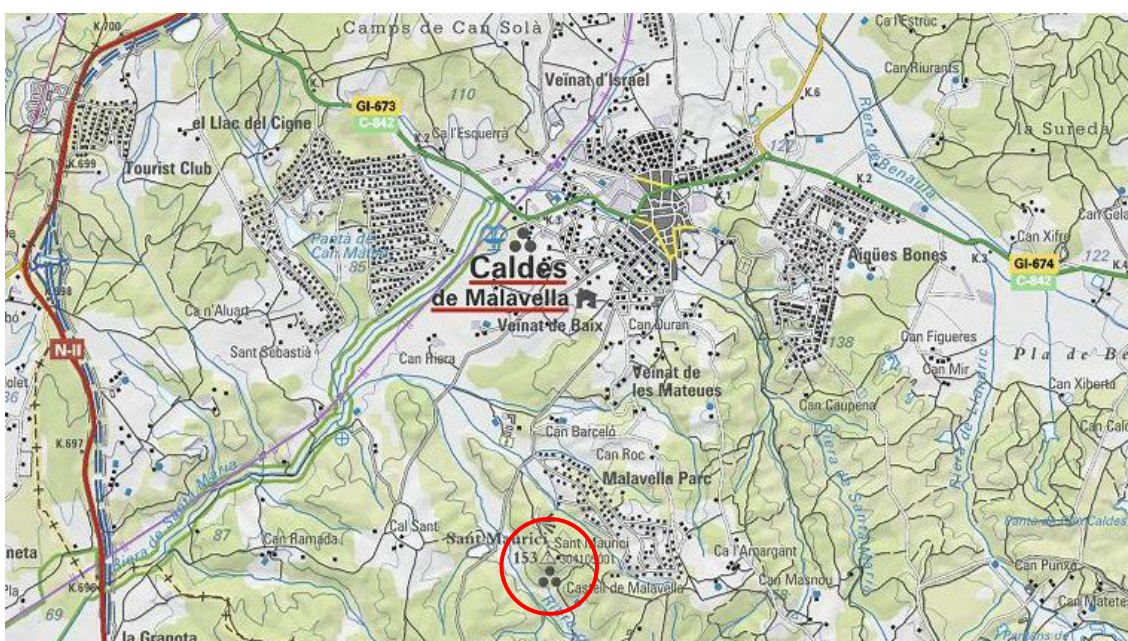
En aquest context, l'Ajuntament va prioritzar l'any 2016 la represa dels treballs arqueològics en el castell, interromputs l'any 2007, que han tingut continuïtat des d'aleshores de forma periòdica. L'any 2022 han continuat els treballs, que s'han dut a terme entre els dies 5 de setembre i 11 d'octubre, en una nova campanya, que és la que detallem en el present informe (núms. intervenció 37.999 i 38.460).

Aquesta campanya, patrocinada per l'Ajuntament de Caldes de Malavella, ha estat dirigida per l'arqueòleg Joan Llinàs i Pol, de l'empresa Atri Cultura i Patrimoni, SLU, que també hi ha aportat un oficial (Marina Sànchez) i tres auxiliars d'arqueologia (Marta Prieto, Pau Turon i Gabriel López). Per al desenvolupament dels treballs, cal destacar molt especialment l'interès i les gestions de Sergi Mir, regidor de promoció econòmica de l'Ajuntament de Caldes de Malavella, Gemma Torras i Abel Bernal, arquitecta i arquitecte tècnic dels Serveis Tècnics Municipals, així com de Lluís Bayona i Elisa Llenas, del Servei de Monuments de la Diputació de Girona, i Montserrat Mataró, arqueòloga dels Serveis Territorials de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

2. ENTORN GEOGRÀFIC I HISTÒRIC

2.1. SITUACIÓ GEOGRÀFICA

El castell de Malavella està situat a uns 2,5 km al sud del nucli urbà de Caldes de Malavella, en un turó de 143 metres d'alçada que controla una àmplia plana al seu entorn. Des del poble s'hi arriba fàcilment per la carretera d'accés a la urbanització Malavella Parc. A l'entrada de la urbanització, cal trencar a mà dreta i seguir per una pista forestal en bon estat uns 150 metres fins a trobar una bifurcació. El camí de l'esquerra és el que puja cap al castell. Les coordenades UTM de la part més enlairada del turó, que correspon al centre del castell, són: x-483383, y-4629448, z-143.

Plànols i ortofoto de situació del castell de Malavella (font: ICGC)

2.2. DADES HISTÒRIQUES

Tot i que les excavacions han permès datar l'origen del castell al segle X, el primer esment conegut es troba en un document del 1035-1041, en què la comtessa Ermessenda i el seu nét Ramon Berenguer I pacten amb Enees Miró i Amat Eldric que tindran en honor el *castelloMalavela*. El castell, doncs, pertanyia als comtes de Barcelona, era termenat i tenia sota la seva jurisdicció Caldes de Malavella, Franciac i Santa Seclina. Al segle XIII tenien el castell en feu pel rei una nissaga de cavallers anomenats Bedós. El 1326 Jaume II donà perpètuament el castell i la seva jurisdicció a Ot de Montcada, que va ratificar Bernat Ramon de Bedós en la castlania (Català 1971, 380-384; Formiga/Loaisa/Molla 2012).

El castell, tanmateix, fou abandonat al mateix segle XIV i substituït pel castell de Caldes, situat al nucli urbà. Només romandria en ús la capella, dedicada a Sant Maurici, que el 1673 fou reconstruïda. A l'edat moderna part de les restes del castell foren reaprofitades per a bastir-hi un mas, els vestigis del qual es troben adossats al nord i al nord-est de l'antiga fortificació. Al segle XIX la capella fou també abandonada i substituïda per un nou santuari, construït al costat de llevant de les restes del castell.

2.3. EXCAVACIONS ARQUEOLÒGIQUES ANTERIORS

2.3.1. Període 2001-2007

Entre els anys 2001 i 2007 es van realitzar set campanyes d'excavació al castell de Malavella, adscrites a camps de treball de la Direcció General de Joventut de la Generalitat de Catalunya i finançades primer pel Consell Comarcal de la Selva i

després per l'Ajuntament de Caldes de Malavella. El projecte on s'incloïen aquests treballs tenia per títol "El castell de Sant Maurici o de Malavella (Caldes de Malavella, la Selva)" i tenia tres objectius principals: l'excavació arqueològica de tot el conjunt del castell de Malavella, la seva museïtzació i la inclusió del castell dins les visites dels itineraris de patrimoni històric i arqueològic del terme de Caldes de Malavella. Per diverses causes, els treballs van quedar interromputs després de la campanya de 2007 i el projecte es va abandonar.

Les set campanyes efectuades entre 2001 i 2007 van permetre conèixer una part important de l'estructura i de l'evolució històrica de la fortificació. El castell té forma quadrangular amb torres quadrades a cada angle. Al nord-est, exempta, hi ha la capella, d'una nau rectangular capçada a llevant per un absis semicircular.

Els murs del castell estan construïts amb un aparell format per blocs de mides mitjanes i grans, sense treballar i lligats amb abundant morter de calç. Molts dels blocs procedeixen dels afloraments basàltics que hi ha en el mateix turó, amb una característica secció hexagonal. A les cantonades de les torres hi havia blocs de pedres rectangulars, ben treballats i escairats, que varen ser espoliats, igual que molts dels murs del castell, sobretot en el moment de construir-se en el segle XIX el santuari modern de Sant Maurici en el vessant sud-est del mateix turó, i un mas adossat a la part exterior de la muralla nord del castell.

Les campanyes d'excavació van incidir en tres zones, que van quedar inacabades:

- Zona 1. Primer recinte del castell (sectors 11 a 14)
- Zona 2. Segon recinte del castell (sectors 21 a 28)
- Capella (sector 31)

Aquests treballs van permetre documentar una llarga seqüència d'ocupació que abastaria des del segle X al XIV per al castell pròpiament dit i fins al XIX per la capella. Les fases documentades foren les següents:

- Castell:

Fase 1. Restes d'un primer castell format per un petit recinte quadrangular emmurallat, del qual en coneixem les muralles nord, est i oest, on hi hauria un àmbit que encerclaria una torre rodona. Aquest primer castell es dataria en els segles X-XI.

Fase 2. En el segle XII totes les estructures anteriors són amortitzades i el castell canvia la seva fesomia, encara que manté una estructura quadrangular amb dos àmbits fins al segle XIII. Aquesta fase és la més malmesa per les reformes posteriors i se n'han conservat molt poques restes.

Fase 3. Al segle XIII el castell sofreix grans transformacions, es terraplena part del turó i es construeix un nou castell amb dos recintes diferenciats; un recinte interior de planta octogonal format per dos àmbits i un pati, envoltat per un segon recinte format per una muralla exterior reforçada amb quatre torres quadrades als angles aixamfranats. Aquesta és la estructura del castell durant el segle XIV.

Fase 4. El castell s'abandona al segle XIV, possiblement en un moment avançat.

- Capella:

Fase 1. Dels segles X-XI s'hi van documentar tres sitges a l'interior de la nau, potser en relació amb la primitiva capella, de la qual només es va trobar una estructura de forma quadrada, molt malmesa, de pedres lligades amb morter de calç, que podria correspondre a les restes del basament de l'absis.

Fase 2. Al segle XVII sabem per la documentació que la capella fou reconstruïda

Fase 3. Durant el segle XIX es pavimenten la nau i l'absis, i es fa una reconstrucció general que afecta a tota l'estructura.

Fase 4. La capella queda enrunada entre finals del segle XIX i inicis del segle XX.

2.3.2. Període 2016-2021

Després de 9 anys d'aturada, les excavacions arqueològiques en el castell de Malavella es van reprendre l'any 2016 i han tingut continuïtat de manera anual i periòdica fins a l'actualitat. L'any 2016 es va excavar parcialment l'interior de la torre NE (sector 23) i, per primera vegada, en el sector SW, on es van documentar restes de la torre d'aquest costat (sector 27), fins aleshores desconeguda. L'any 2017 la intervenció es va centrar en els costats sud i oest del recinte emmurallat: es va localitzar la muralla oest i es va completar l'excavació de la torre SW, alhora que s'acabaven de delimitar les torres NW i NE (Llinàs 2018). L'any 2018 es van extreure els nivells superficials i d'abandó de les ales nord i est (sectors 24 i 22), i es van excavar totalment la torre SE i tot el costat sud del recinte (sector 28), on van aparèixer restes de la muralla sud i una petita part del costat sud del mur perimetral del recinte superior, assentats directament sobre l'espectacular xemeneia basàltica que conforma el subsòl natural del turó (Llinàs 2020). L'any 2019 es va excavar en extensió l'ala est (sector 22) i es va efectuar un sondeig a l'ala nord (sector 24) que va permetre la documentació d'un mur pertanyent a una fase anterior del castell (Amigo 2020a). L'any 2020 es va continuar la intervenció a l'ala nord, amb la descoberta de noves restes pertanyents a les fases més antigues del castell com a resultats més

destacables (Amigo 2020b; Amigo 2021). Finalment, l'any 2021 es va completar l'excavació en extensió de l'ala nord (sector 24), excepte el testimoni deixat en el xamfrà nord-est, amb la documentació total de la muralla, del segle XIII, i la d'un àmbit avançat adossat al mur nord del cos principal del castell, parcialment destruït per la muralla, i es va completar la documentació en planta de la torre nord-oest (sector 25), sense tanmateix excavar-la.

Entre les dades aportades en aquestes darreres campanyes, destaquen les relacionades amb el castell dels segles XIII i XIV, que s'ha evidenciat com un edifici de planta trapezoïdal (no quadrada, com s'apuntava fins aleshores), amb els quatre angles aixamfranats i reforçats amb sengles torres (i no bestorres, com es creia) (Llinàs 2018; Llinàs 2020). Malgrat les extraordinàries irregularitats del terreny, esquitxat d'afloraments de columnes basàltiques, els constructors del castell van bastir una estructura de disposició regular, amb dues façanes més llargues (est i sud, de 20 metres) i dues de més curtes (nord i oest, de 13,40 metres). També cal remarcar que s'ha constatat com el recinte principal d'aquest castell trapezoïdal (zona 1) fou bastit amb anterioritat al segon recinte (zona 2), i que tenia un àmbit avançat adossat al mur nord, que fou amortitzat amb la construcció del segon recinte (Llinàs 2022). Finalment, cal esmentar la troballa de petites evidències d'una ocupació d'època neolítica (5000-3000 aC), trobades entre les irregularitats del subsòl natural (Llinàs 2020, Amigo 2020).

Paral·lelament a les tasques d'excavació, s'han anat efectuant treballs de millora del conjunt monumental, consistents sobretot en la consolidació parcial de diversos murs del castell que ho requerien amb més urgència (Mallorquí, Macho 2020), en la tala i enretirada d'arbres i de les seves arrels, que malmetien estrats i estructures i, finalment, en la demolició del vèrtex geodèsic que estava emplaçat en una de les estances del recinte principal del castell (Amigo 2020, Amigo 2021).

3. MOTIVACIONS DE LA INTERVENCIÓ

A data d'avui, el coneixement arqueològic del castell encara no és total. Abans de la present intervenció quedava pendent l'excavació arqueològica de l'ala oest (sector 26), de la torre NW (sector 25) i d'una part important de l'àmbit del recinte principal on hi havia el vèrtex geodèsic (sector 14). Tampoc s'havia fet encara cap intervenció important al mas d'època moderna que hi ha adossat als costats nord i est del castell (zona 3). A banda, calia continuar els treballs de consolidació de diversos murs que presenten algunes deficiències.

Per aquesta raó l'ajuntament de Caldes de Malavella ha tret a licitació nous treballs d'excavació en el monument, dels quals Atri Cultura i Patrimoni, SLU ha resultat adjudicatària.

4. OBJECTIUS I METODOLOGIA

4.1. OBJECTIUS

Els objectius de la campanya de 2022 han anat encaminats a continuar l'excavació en extensió de la totalitat del monument a partir del punt on es va interrompre la darrera campanya, l'any 2021. S'han plantejat dos objectius principals:

1. Continuar l'excavació del castell, amb prioritat a la finalització dels treballs als sectors 14 (zona 1) i 25 (zona 2).
2. Intervenir per primera vegada en les restes de mas dels segles XVII-XIX (zona 3), per tal de documentar-ne l'estructura i constatar-hi possibles preexistències relacionades amb el castell.

També s'ha procedit a consolidar diverses estructures que es trobaven en perill imminent de degradació o que calia remuntar parcialment, molt especialment a l'entorn de la capella castral (sector 31) i de la muralla nord (sector 24).

4.2. METODOLOGIA

El mètode de treball emprat ha estat el que s'ha desenvolupat des de finals de la dècada dels setanta en la major part de jaciments d'època romana i medieval: el mètode estratigràfic treballant en extensió i, sempre que es pugui, per fases, conegut popularment amb el nom de l'investigador que el va desenvolupar, Harris.

El registre i documentació de cadascuna de les unitats estratigràfiques (UE) s'ha realitzat mitjançant un model de fitxa on hi constaven totes les característiques de cada unitat estratigràfica: codis identificatius, descripció física, relacions estratigràfiques amb altres UE, interpretació i cronologia. Cadascuna de les unitats estratigràfiques aparegudes ha estat convenientment documentada topogràficament durant el treball de camp després de la seva identificació i de manera prèvia a la seva excavació arqueològica, per tal de poder confeccionar després les corresponents plantes i seccions planimètriques. Així mateix, tot el procés d'excavació arqueològica ha estat objecte d'un complet reportatge fotogràfic.

El material arqueològic aparegut ha estat rentat i siglat amb unes inicials que feien referència al nom del jaciment, l'any de l'excavació i el número d'unitat estratigràfica. Les inicials utilitzades han estat CM. Com a exemple, la sigla CM.22.1001 fa referència a l'any (2022), al nom del jaciment (Castell de Malavella) i a la unitat estratigràfica en la que s'ha recollit el material en qüestió (UE 1001).

Tota la documentació obtinguda en aquest procés conformarà la memòria científica, que es confeccionarà un cop enllestit el treball de camp, i a continuació del present informe, on consten de manera resumida els resultats principals de la intervenció, un recull del reportatge fotogràfic i una planimetria provisional, a l'espera de la realització de la planimetria general total del jaciment, que inclourà les novetats de la present campanya i que es realitzarà properament.

Pel que fa a la consolidació d'estructures, s'han emprat pedres sorgides dels mateixos enderrocs del propi castell, lligades amb un morter de calç de constitució sòlida, i d'aparença afí a l'emprat en l'obra original. Aquesta consolidació ha estat efectuada per un equip d'operaris especialitzats en obra de pedra i sota la direcció i supervisió de l'arqueòleg titular del permís.

5. RESULTATS

5.1. EL CASTELL

5.1.1. Primer recinte. Àmbit oest (zona 1, sector 14)

La zona 1 està composta pel recinte interior i principal del castell, ubicat al cim del turó i ben delimitat per un mur perimetral que dibuixa un espai de planta quadrangular amb els angles aixamfranats. La major part d'aquesta zona ja fou excavada fins a roca mare durant el període 2001-2007, però va quedar pendent una part important de l'estança situada més a l'oest (sector 14), a l'espera que es pogués eliminar el vèrtex geodèsic que s'hi havia col·locat al segle passat. Per això, només se n'havia pogut excavar la franja central, ja que al nord hi havia el vèrtex geodèsic i al sud un espai d'acopi de terres de la mateixa excavació. L'any 2018 es va fer una petita intervenció al voltant del vèrtex geodèsic, que va permetre acabar de documentar en planta el mur perimetral, però no s'hi va poder continuar l'excavació en profunditat per tal de no descalçar el vèrtex geodèsic.

Un cop enretirada la terrera del costat sud (any 2018) i extret el vèrtex al costat nord (any 2020), enguany s'ha pogut escometre l'excavació en extensió i en profunditat d'aquests dos espais, que ha quedat enllestida.

Al costat nord s'ha efectuat l'excavació en extensió de tot l'espai existent entre el mur perimetral del primer recinte (UE 1012/2188 al nord i UE 1013 a l'oest), el mur UE 1010 a l'est, i el sector ja excavat antigament al sud; és a dir, un espai quadrangular de 4'30 per 3'40 m de superfície. Hi ha aparegut un estrat general (UE 1102), amb inclusió de moltes pedres, no afectat ja pels fonaments del vèrtex geodèsic. Aquest estrat, de poca potència, correspondria a un anivellament pertanyent a la construcció del primer recinte, i s'assentava damunt d'una gran aportació de terres i grans blocs de pedra basàltica (UE 1103), datable en època altmedieval i que tenia la funció d'anivellar les grans irregularitats naturals del terreny en el moment fundacional del castell. Una vegada constatat que s'assentava damunt del sòl natural i a causa sobretot de les grans dimensions de la majoria de blocs basàltics que aquest estrat contenia, s'ha considerat innecessari continuar l'excavació d'aquest darrer estrat. Atès, a més, que se n'ha pogut extreure tota la informació històrica i arqueològica, s'ha pogut donar per finalitzada en aquest punt la investigació arqueològica del costat nord del sector 14.

Al costat sud s'ha efectuat l'excavació en extensió de l'espai existent entre el mur perimetral del primer recinte a l'oest (UE 1013 a l'oest), el mur UE 1010 a l'est, el sector ja excavat antigament al nord, i el límit de la part conservada del castell al sud;

és a dir, un espai rectangular de 3'40 per 2 m de superfície. En aquest espai s'hi han pogut excavar dos estrats superposats (UE 1104 i 1105), sobre els que s'assentava el mur UE 1041 (paral·lel i enganxat a la cara oest del mur UE 1010, ja documentat en planta en les campanyes 2001-2007) i que estaven tallats pel mur UE 1013. Tots dos estrats eren argilosos, tot i que el primer era de color més ataronjat i el segon d'un marró més fosc, degut a la presència de carbonets i d'inclusions diverses. El material arqueològic que s'hi ha recuperat, datable al segle X, ens remet al moment fundacional del castell de Malavella. L'estrat inferior (UE 1105) s'assentava directament sobre el subsòl natural, format pels afloraments basàltics propis del turó.

Cal dir, finalment, que en aquest costat sud del sector 14 s'ha pogut constatar com el mur perimetral del primer recinte del castell, del segle XIII, està destruït d'antic. Només s'hi ha pogut documentar lleument l'inici del xamfrà sud-oest gràcies a l'empremta de la seva estructura damunt del subsòl natural, però la resta del xamfrà, així com el mur sud que hauria d'haver tancat el sector per aquesta banda, estan totalment desapareguts d'antic.

Amb aquesta intervenció s'ha pogut donar per finalitzada l'excavació arqueològica tant del sector 14 com de tot el primer recinte del castell (zona 1).

1. Costat nord del sector 14. UE 1103.

2. Costat nord del sector 14. Final de la intervenció.

3. Costat sud del sector 14. UE 1104 i mur UE 1041 (dalt esquerra)

4. Costat sud del sector 14 al final de la intervenció. Al fons, el mur UE 1013

5.1.2. Segon recinte. Torre nord-oest (zona 2, sector 25)

Al segle XIII, amb posterioritat a la construcció del cos principal (zona 1), es va reforçar perimetralment el castell amb una muralla que discorria paral·lela a la construcció central, fortificada amb una torre quadrangular i sobresortint a cadascun dels quatre xamfrans. Entre la nova muralla i el cos principal del castell hi va quedar així un espai perimetral, que és el que constitueix les ales nord, sud, est i oest (zona 2).

Els treballs d'enguany a la zona 2 s'han concentrat a la torre nord-oest (sector 25). Aquesta torre ja era coneguda, atès que n'ha romàs sempre visible la seva meitat externa, conservada en una alçada de quasi 4 metres. Restava, però, desconnectada de la resta d'estructures del castell, fins que l'any 2021 se'n va documentar arqueològicament la resta del perímetre, així com la seva connexió amb la muralla nord. Aleshores, es va poder documentar que les parets vistes de la torre tenen un gruix d'entre 125 i 95 cm, que la seva obra està imbricada amb els panys més propers de la muralla oest i nord del castell, i que sobresurt, aixamfranada, uns 275 cm de cadascun dels dos llenços. De planta quadrangular, mesura 480 cm d'amplada en sentit SW-NE i 350 cm en sentit NW-SE.

El farcit de l'espai interior de la torre va quedar pendent d'excavació, i s'ha efectuat completament en la present campanya de 2022. Aquest espai tenia inicialment una superfície de 180 cm de costat, però degut a les successives banquetes de fonamentació, ha acabat reduïda finalment a 150 per 120cm.

La torre s'assenta directament sobre el subsòl natural basàltic, que en aquest punt ha resultat ser considerablement planer, segurament en part per un arranjament humà. La part interna de la seva base compta amb una banqueteta perimetral de fonamentació (UE 2209) de 60 cm d'alçada, i que ha aparegut coberta per un estrat de farciment (UE 2210) que hem de datar en el moment de construcció de l'estructura, al segle XIII.

La cota superior de la banqueteta i de l'estrat UE 2210 exerciren de nivell de circulació en el moment puntual de construcció de la part vista de la torre. Damunt seu s'hi han documentat unes restes importants de morter de calç i pedrigolet (UE 2207), enganxades a la part baixa de les parets (especialment al costat NW), que hem de considerar testimonis dels treballs de construcció. Aquestes restes de construcció foren a continuació cobertes per un nou anivellament (UE 2206 i 2208), que ja va exercir de sòl de circulació definitiu de l'espai interior de la torre. El material arqueològic aparegut en aquests estrats continua apuntant el segle XIII com a moment constructiu de la torre i, per extensió, de tot el recinte emmurallat exterior del castell de Malavella.

Finalment, sobre aquest nivell de circulació hi ha aparegut un estrat de potència considerable, amb moltes pedres de mides mitjanes i grans (UE 2129), procedent de l'enderroc de les mateixes parets de la torre. Cal remarcar que la paret SE, la que dóna a l'interior del castell presenta, fins i tot per sobre del nivell de circulació UE 2206 i a diferència de les altres tres parets, una banquetta esgraonada que estava oculta per l'enderroc. Aquesta banquetta delata, molt probablement, que el nivell de circulació de l'espai interior del castell en aquest punt (sector 26, encara pendent d'excavació) era clarament més enlairat que a la resta del perímetre exterior de la torre.

5. Torre nord-est a l'inici de l'excavació d'enguany.

6. UE 2206

7. UE 2207 (dalt), 2208 i inici de la banqueta.

8. UE 2210 i banqueta UE 2209.

9. Interior de la torre nord-oest al final de la intervenció.

10. General de la torre nord-oest al final de la intervenció.

5.2. LA CAPELLA I EL MAS (ZONA 3)

A l'exterior i a tocar dels panys demuralla est i nord del recinte exterior del castell, inclosa la cara externa de la torre nord-est, hi ha tot un seguit d'àmbits construïts on destaca la capella antiga de sant Maurici (sector 31), sorgida com a capella castral ja al mateix segle X. Aquesta capella, molt reformada posteriorment, seria la construcció més antiga d'aquesta zona, i al seu entorn s'hi acabaren desenvolupant un seguit d'àmbits, alguns dels quals potser en un primer moment relacionats amb la capella i el seu culte, però que acabaren conformant una explotació agrícola, un mas (el mas de Sant Maurici). Documentat amb seguretat des del segle XVII, aquest mas va estar en funcionament fins a finals del segle XIX, quan fou substituït pel nou mas encara habitat que hi ha, exempt, al nord del conjunt monumental. Al mateix temps, la capella antiga va ser també abandonada i substituïda pel santuari actual. A partir d'aquest moment, totes aquestes estructures, de les quals ja n'hi ha fins i tot alguns registres fotogràfics, es van anar enrunant i en part havien desaparegut.

La capella antiga (sector 31) ja fou excavada completament en el període 2001-2007, però a la resta de tota aquesta zona no s'hi havia fet res més que un sondeig al costat SE del sector 33 l'any 2018, amb l'objectiu de delimitar completament la torre nord-est. En la campanya d'enguany s'ha intervingut per primera vegada en extensió en una part important d'aquest mas. Concretament, s'han excavat en extensió els sectors 34 i 36, s'ha extret l'enderroc i delimitat completament el sector 35, s'han efectuat sengles sondejos als sectors 32 i 33 i s'ha documentat un nou sector (sector 39) a l'est del sector 35, que s'ha excavat completament. Als sectors 37 i 38 no s'hi ha intervingut.

5.2.1. Sector 33

El sector 33 és una habitació de planta rectangular de 4'90 per 4'10 m de superfície útil ubicada al costat est del braç nord del mas. Adossada a la cara externa de la muralla nord i a l'oest de la torre nord-est, presenta una porta a la paret est (que la comunica amb el sector 34) i una finestra a la paret nord. Totes dues obertures presenten brancals de pedra treballada.

En el racó SE d'aquesta cambra s'hi va efectuar l'any 2018 un sondeig amb l'objectiu de localitzar-hi possibles restes de la cara NW de la torre, que havia estat retallada per tal d'habilitar-hi la raconada de l'estança. La resta de l'espai era desconegut arqueològicament, i enguany s'hi plantejava l'excavació –amb mitjans mecànics i més o menys al centre de l'estança- d'una rasa en sentit nord-sud amb la finalitat d'obtenir dades sobre la fortificació castral i l'eventual existència d'un possible fossat o bé d'altres estructures relacionades.

Els resultats de l'excavació de la rasa, però, han obligat a modificar la intervenció en aquest sector, ja que hi han aparegut les restes d'una estructura de pedra i morter de calç de considerables dimensions (UE 3035), que discorria en direcció est-oest paral·lela a la muralla. La presència d'aquesta estructura era totalment inesperada atesos els resultats –negatius en aquest sentit- del sondeig excavat l'any 2018.

Atesa l'aparició d'aquesta estructura, s'ha optat al final per rebaixar tota la meitat oest de l'estança, amb la finalitat de documentar-la en planta i valorar la possibilitat de continuar-hi l'excavació. Els resultats han estat eloqüents: sota l'estrat superficial i d'abandó, de cronologia molt moderna (segle XX), ha aparegut directament l'estructura esmentada, un important mur fet amb una doble paret de pedres lligades amb morter de calç i amb un farciment intern de pedra més petita i totalment irregular. D'una amplada d'uns 140 cm, es troba tallada per l'est al centre de l'estança, on s'hi ha efectuat la rasa, mentre que per l'oest sembla continuar més enllà dels límits de la cambra.

A banda i banda hi havia dos estrats molt diferents (UE 3036 al nord i 3037 al sud). La rasa ja havia evidenciat que l'estrat del costat nord estava compost per materials molt moderns, però no passava el mateix amb l'estrat UE 3037, entre el mur UE 3035 i la muralla. Per aquest fet, i per poder deixar vista una de les cares del mur, s'ha optat per endegar l'excavació d'aquest estrat UE 3037, que ha resultat ser un farcit de terra argilosa i compacta, assentat directament damunt del subsòl natural, però que no s'ha pogut datar a causa de la migradesa del material arqueològic que s'hi ha recuperat.

L'excavació d'aquest sector ha quedat inacabada, encara que tots els indicis apunten a què la meitat nord de l'estança, que només hem excavat en fer-se la rasa inicial d'enguany (posteriorment tapada), es troba molt alterada modernament. La meitat sud, en canvi, la coneixem quasi íntegra gràcies al sondeig de l'any 2018 a l'est i a l'excavació d'enguany a l'oest, amb uns resultats tanmateix poc aclaridors.

11. Sector 33. Mur UE 3035 i estrats UE 3037 (esquerra) i 3036 (dreta).

12. Sector 33 al final de la intervenció d'enguany, amb la UE 3037 excavada.

5.2.2. Sector 32

El sector 32 és una habitació de planta rectangular de 9 per 4 m ubicada al costat oest del braç nord del mas. Adossada a la cara externa de la muralla nord, es tracta d'una ampliació tardana de la masia, bastida al segle XIX a l'oest de la cambra del sector 33. Presenta una porta i una finestra amb brancals de maó massís obertes al mur de tramuntana i, adossada al peu de la muralla (que exerceix de mur sud de la cambra), hi ha una banqueta correguda (UE 3074), també de construcció moderna.

Com al veí sector 33, en aquesta cambra es plantejava inicialment l'excavació –amb mitjans mecànics- d'una rasa en sentit nord-sud preferentment amb la finalitat d'obtenir dades sobre la fortificació castral i l'eventual existència d'un possible fossat o bé d'altres estructures relacionades.

Tanmateix, els resultats obtinguts al sector 33, ja comentats, han fet variar una mica la intervenció en aquest sector. Atesa l'aparició en aquell sector veí de l'estructura UE 3035, s'ha optat al final per efectuar un sondeig a tota la part est de l'estança del sector 32, amb la finalitat principal de certificar-hi la hipotètica continuació d'aquesta mateixa estructura o la presència de qualsevol altra resta que hi pogués estar relacionada, sense descartar tanmateix del tot els objectius originalment plantejats.

El sondeig, de 3'7 per 2'3 m, ha estat efectuat en primera instància amb mitjans mecànics sota control arqueològic. S'ha extret una capa vegetal no arqueològica i el nivell d'abandó i enderroc (UE 3072), de cronologia molt recent (segle XX). A continuació s'ha passat a treballar amb mitjans manuals, ja que directament sota aquest darrer estrat ha aparegut un mur fet de pedres i morter de calç (UE 3075) que discorria en direcció est-oest més o menys pel centre de la cata i que, malgrat que tenia una mica menys d'amplada, és sens dubte la continuació de l'estructura UE 3035 descoberta a la veïna habitació del sector 33. En el sector 32, aquesta estructura continua cap a l'oest en direcció a la part no excavada de l'estança, i delimita a banda i banda sengles estrats (UE 3076 al nord i 3077 al sud), que no han estat excavats.

No s'hi ha fet cap altra intervenció. Amb la documentació d'aquestes restes l'excavació d'aquest sector ha quedat aturada, a l'espera de noves campanyes.

13. Sector 32. Mur UE 3075 i estrats UE 3076 (esquerra) i 3037 (dreta).

5.2.3. Sector 34

El sector 34 és un àmbit de planta trapezoïdal ubicat entre els sectors 33 (al nord-oest), 36 (al sud-est), 35 (a l'est) i l'exterior del conjunt (al nord), amb una superfície d'uns 15 m². Sengles portes permeten accedir-hi des d'aquestes tres cambres veïnes, i també té una porta forana al costat nord, davant de la qual hi ha dos graons de pedra per salvar el desnivell existent. Al sud-oest el delimita la paret exterior de la torre nord-est del recinte castral, d'orientació esbiaixada respecte a les estructures de l'estança. Per la seva situació, ens trobaríem davant d'una cambra que faria les funcions de rebedor i distribuïdor.

Aquest sector, on no s'hi havia realitzat mai cap intervenció arqueològica, enguany s'ha excavat en la seva totalitat. Tota la seva superfície ha aparegut obliterated per un important estrat d'abandó i enderroc (UE 3028 i 3040), compostat sobretot per runa, de cronologia molt recent (segle XX avançat). Aquest enderroc cobria parcialment una acumulació de material de construcció (maons, rajoles i teules, quasi tots trencats) concentrada al racó nord-est de la cambra (UE 3041) i col·locada en aquest punt de manera volguda.

No s'ha documentat a la cambra cap paviment, possiblement per haver estat extret i reaprofitat. L'enderroc s'assentava en part directament sobre el subsòl natural (al sud i al centre) i en part, al lloc on aquest subsòl feia més baixada, sobre dos estrats antròpics: un nivell d'argiles netes i compactes (UE 3064) i un farcit més heterogeni (UE 3065). Aquest farcit, que recolzava contra el mur est de l'estança (UE 3039), però

que en canvi s'hi assentaven els murs nord (UE 3012) i oest (UE 3002), s'ha pogut datar a partir de la primera meitat del segle XV.

Extret aquest darrer estrat ha quedat al descobert arreu del sector el subsòl natural, que és majoritàriament de natura granítica, excepte a l'extrem SW, a tocar de la torre, on ja apareix l'aflorament basàltic propi del cim del turó i sobre el qual hi ha assentat el mur de la torre. Arribats a aquest punt, l'excavació arqueològica del sector 34 ha quedat completament enllestida.

14. Sector 34 a l'inici de la intervenció d'enguany.

15. Graó i porta d'accés a l'interior de l'habitació del sector 34.

16. Sector 34. UE 3040.

17. Sector 34. UE 3064 i 3065.

18. Sector 34 al final de la intervenció, amb el subsòl natural arreu.

5.2.4. Sector 36

El sector 36 és un àmbit de planta trapezoïdal, allargassat en sentit nord-sud. Amb una superfície de 8 m de llarg per una amplada molt variable, d'entre 1'60 i 4'80 m, està delimitat per la capella antiga al nord-est, pel sector 34 al nord i pel sector 37 al sud. A l'oest el delimiten la torre nord-est (UE 2109) i el tram més septentrional de la muralla est del castell (UE 2143), mentre que al sud-est dóna a l'exterior mitjançant una porta forana oberta al mur de façana (UE 3079). Sengles portes, al nord i al sud, donen pas a les veïnes estances dels sectors 34 i 37, respectivament, i també té accés a la capella gràcies a la porta oberta al mur de ponent d'aquest darrer espai.

Com en el veí sector 34, en aquest sector 36 no s'hi havia realitzat mai cap intervenció arqueològica. Igualment que a la cambra veïna, tota la seva superfície ha aparegut obliterated per un important estrat d'abandó i enderroc (UE 3030), compost sobretot per runa, de cronologia recent (segle XX). Aquest enderroc cobria una banqueta correguda d'obra (UE 3078) de 40 / 50 cm d'amplada per una alçada de 50 / 60 cm, coronada també amb rajoles de terrissa. Adossada a la muralla (a l'oest) i al mur sud, l'extrem septentrional d'aquesta banqueta sembla que seria la mateixa banqueta exterior de fonamentació de la torre.

L'enderroc general cobria també la pavimentació original de la cambra (UE 3081), conservada de manera íntegra i feta a base de cairons quadrats decorats amb faixes d'incisions digitals en diagonal. Aquest paviment s'ha decidit conservar degut al seu bon estat, de manera que la intervenció arqueològica en aquesta estança ha finalitzat en aquest punt.

19. Sector 36 a l'inici de la intervenció.

20. Sector 36. Paviment UE 3081, banqueta i accessos a la capella (esquerra) i des de l'exterior (dreta).

21. General del sector 36 des del sector 37 al final de la intervenció.

5.2.5. Sector 35

El sector 35 és un àmbit de planta rectangular de 6'7 per 4'1 m de superfície útil, amb l'eix principal en direcció est-oest, adossat al costat nord de la capella. S'hi accedeix des de l'oest per una porta oberta al mur UE 3039, que el separa del veí àmbit del sector 34. Pel costat nord el delimita un mur exterior sense obertures (UE 3018) i per l'est un altre mur exterior (UE 3038).

Aquesta cambra ha quedat delimitada en la present campanya, donat que els importants enderrocs que l'obliteraven en cobrien fins i tot els murs perimetrals. Aquests enderrocs estaven compostats, sobretot, per grans fragments del mur nord de la capella caiguts sobre el mateix enderroc previ de la cambra (UE 3029), que ja

s'havia ensorrat molt abans que s'esfondrés sobre seu el mur de la capella. De fet, el material arqueològic aparegut a l'enderroc UE 3029 dóna una cronologia de segle XIX, mentre que el mur nord de la capella no es va ensorrar fins ben entrat el segle XX.

L'extracció de la UE 3029 ha permès delimitar bé la totalitat del perímetre de la cambra gràcies a l'aparició dels murs perimetrals (UE 3039 a l'oest, 3018 al nord i 3038 a l'est), i assolir-ne el nivell de circulació, que es trobava a una cota d'uns 60 cm més baixa que el pas de la porta d'accés, ubicada al costat sud del mur de ponent. Una escala de pedra de tres graons (UE 3083) permet salvar aquest desnivell i accedir al paviment, fet de lloses de pedra (UE 3084), que només és present al terç oest de la cambra. La resta del nivell de circulació, al centre i a l'est, està conformat per un estrat de terra heterogènia (UE 3085) que ha quedat pendent d'excavació, ja que la intervenció a l'interior d'aquesta estança ha quedat aturada en aquest punt.

Cal dir que aquesta intervenció ha permès constatar com el mur nord de la capella, que exercia de límit sud de l'estança i del qual se n'esperava documentar *in situ* algun vestigi, es troba desaparegut del tot absolutament, llevat d'un petit tram a l'extrem oest. Això és degut al fet que aquest mur s'assentava a directament sobre el subsòl natural granític, en un retall ubicat per damunt de la cota de circulació de l'estança del sector 35. En abandonar-se i ensorrar-se aquesta cambra, el mur va quedar a la intempèrie i al caire del retall efectuat en construir-se la cambra ara ensorrada, de manera que degut a l'erosió es va anar descalçant i –finalment- va col·lapsar.

Finalment, també s'ha intervingut a l'exterior del mur nord (UE 3018), on s'apreciaven tres contraforts de sosteniment (d'oest a est, UE 3015, 3016 i 3017), el primer dels quals, de fet, sosté el mur nord de la veïna estança del sector 34. Envoltant el segon d'aquests contraforts (UE 3016) s'han pogut documentar les restes d'una estructura semicircular (UE 3032), adossada al mur UE 3018, que semblen correspondre a un forn domèstic.

Es preveu continuar l'excavació d'aquesta cambra en posteriors campanyes.

22. Sector 35 a l'inici de la intervenció, amb l'enderroc del mur nord de la capella.

23. Sector 35 sota l'enderroc.

24. El forn UE 3032 i el contrafort UE 3016. A la dreta, el mur UE 3018.

5.2.6. Sector 39

El sector 39 és un espai de planta rectangular, de 7 per 3'6 m de superfície útil, ubicat a l'est del sector 35, del qual el separa el mur UE 3038, mentre que pel sud-oest el delimita en part l'absis de la capella antiga. Abans de la nostra intervenció no s'apreciava en aquest sector, en bona part cobert per un estrat de terra vegetal, cap estructura, i semblava ja fora de l'àrea arqueològica, per la qual cosa no s'hi preveia en principi cap intervenció important.

Tanmateix, la troballa i delimitació del mur est del sector 35 (UE 3038) ha comportat l'extracció de l'enderroc (UE 3042) que n'ocultava també la cara externa, que era de fet el mateix que cobria el propi sector 35. A l'extrem sud, per la seva cara externa, aquest mur descansava directament sobre el subsòl natural, però al centre hi ha aparegut un estrat heterogeni i compacte, innegablement antròpic (UE 3055), i al nord un paviment empedrat (UE 3054) ubicat contra la raconada formada pels murs UE 3046 (oest) i 3043 (nord), que fins ara eren totalment desconeguts. Al mateix temps, a l'extrem sud, prop de l'absis de la capella, apareixia un altre mur (UE 3044) que delimitava aquest espai pel costat de migdia. A l'altra banda d'aquest darrer mur, el subsòl natural pujava de cota fins assolir l'espai on hi hauria d'haver hagut la part actualment desapareguda de l'absis, del qual no se n'ha localitzat cap altra traça.

Davant de l'evidència d'aquest nou àmbits s'ha optat per eixamplar la cata cap a llevant per tal de poder-lo documentar plenament. Finalment, l'aparició de diverses estructures (mur UE 3048 al nord i cantonada formada pels murs UE 3049 i 3050 al centre-sud) han permès tancar-lo pel costat est i aquest nou sector, que ha rebut el número 39, ha quedat totalment delimitat.

A l'interior d'aquest espai s'hi ha pogut documentar el subsòl natural directament sota l'estrat superficial als terços nord i sud (llevat de l'espai on s'ha conservat l'empedrat UE 3054). Al centre, en canvi, retallat a la gresa natural, s'hi ha localitzat un forn de calç, clarament anterior a les estructures, donat que la cantonada UE 3049/3050 ha aparegut fonamentada en el farcit que l'obliterava.

Es tracta d'una estructura negativa de planta circular, de 260 cm de diàmetre (UE 3051), excavada a la gresa que conforma el subsòl natural. Amb la base plana, tot i que lleugerament còncava, presenta la típica banquetta correguda, retallada també al subsòl, sobre la qual descansava la volta de pedres calcàries (UE 3068), de la que se n'ha trobat algun vestigi *in situ*. La boca del forn es troba al costat oest; ha aparegut segellada per un rengle de pedres (UE 3069) i s'hi accedia des del sud-oest per un retall en pendent (UE 3058) efectuat també al subsòl natural. Els dos retalls, tant el del

forn pròpiament dit com el de l'accés a la boca, han aparegut obliterats per tot un seguit de farcits, considerablement compactes, amb restes de pedres i traces de combustió, però quasi sense material arqueològic, fet que ha impedit que –ara com ara- puguem datar amb fiabilitat aquesta estructura.

En tot cas, ha de ser anterior als dos àmbits formats pels murs UE 3043, 3044, 3046, 3048, 3049 i 3050, els dos darrers dels quals el fonamenten en el farcit d'obliteració del forn. Aquestes estructures, posteriors a la construcció de la cambra del sector 35, sembla que foren obliterades al mateix temps que s'esfondrà aquesta mateixa estança veïna, al segle XIX avançat. Cal dir que l'opció de preservar momentàniament la cantonada dels murs UE 3049/3050 ha impedit excavar completament el forn de calç.

Finalment, cal esmentar que la documentació de la cara externa del mur UE 3038 hi ha permès documentar una antiga porta, cegada posteriorment, i una petita plataforma d'accés a aquesta porta (UE 3045), feta de pedra i morter de calç, a la qual potser s'hi accedia per una escala, ara desapareguda. També hi ha traces d'una antiga escala a l'extrem nord-oest del sector, entre el mur UE 3046 i el contrafort UE 3017, que s'hi hauria superposat. Aquestes estructures indiquen altres accessos a la veïna estança del sector 35, que quan s'endegui l'excavació del seu interior quedaran més esclarits.

Amb la campanya d'enguany, l'excavació arqueològica del sector 39 ha quedat pràcticament enllestida, tot i que queda per decidir què es farà amb les estructures UE 3049/3050, que ara com ara impedeixen acabar de documentar òptimament el forn de calç.

25. Sector 39, des del SW, una vegada extrets el superficial i l'enderroc.

26. Sector 39, des de l'est. Al fons, el mur UE 3038 i el contrafort UE 3017. En primer terme el forn de calç i les estructures UE 3049 i 3050.

27. Àmbit nord del sector 39, amb els murs perimetrals i l'empedrat UE 3054.

28. Forn de calç a l'inici de la seva excavació, amb el farcit UE 3052 i els murs UE 3049 i 3050.

29. Forn de calç, amb el farcit UE 3067 i les pedres calcàries sobre la banqueta.

30. Forn de calç des del NW, amb l'estrat inferior de cendres i carbons (UE 3071) i la boca segellada amb la UE 3069.

31. Forn de calç al final de la intervenció.

32. General del sector 39 des del SW al final de la intervenció.

6. CONSOLIDACIÓ I ARRANJAMENT D'ESTRUCTURES

Paral·lelament a les tasques d'excavació arqueològica, s'ha realitzat la consolidació i l'arranjament d'algunes estructures del jaciment descobertes durant les campanyes anteriors que, en el decurs del temps transcorregut, havien sofert algun desperfecte o presentaven perill d'enrunament.

Per a aquests treballs s'ha utilitzat un morter de calç de constitució sòlida i d'aparença afí a l'emprat en l'obra original i s'han emprat exclusivament pedres sorgides dels mateixos enderrocs del propi castell. Aquests treballs han estat efectuats per dos paletes, sota la direcció i supervisió de l'arqueòleg titular del permís d'excavació.

S'ha treballat, sobretot, en dos punts:

a. La paret nord de la capella antiga i la part desapareguda de l'absis (el costat nord, a continuació del mur esmentat). L'excavació del veí sector 35 ha possibilitat que quedés totalment al descobert aquest flanc nordde la capella antiga. El resultat, eloqüent, és que -llevat de l'extrem més occidental- s'ha pogut constatar com la pràctica totalitat d'aquestes estructures havien desaparegut completament després del seu ensorrament, i romanien tan sols part del retall on aquests murs s'assentaven, efectuat a la roca natural de natura granítica. Els treballs d'arranjament han consistit en l'aixecament de la base d'aquest flanc nord de la capella a partir de les parts encara existents (extrems est i oest) i de la marca del seu assentament en el subsòl natural retallat.

b. La part interior de la muralla nord. Després de les excavacions de l'any 2021 al sector 24 (ala nord del castell), havia quedat totalment al descobert la cara interna de la muralla nord que, a partir d'una determinada cota, estava literalment seccionada a causa de l'espoli que va sofrir a partir de l'abandonament de la fortificació. Aquesta circumstància havia deixat a la vista l'ànima interna de la muralla, amb forats, esquerdes i un perill evident de progressiu despreniment de pedres i degradació de l'estructura. En aquesta cara interna de la muralla, doncs, s'hi ha procedit a arranjar esquerdes i forats, regularitzar esvorancs i consolidar totes aquelles pedres que corrien perill de desprendre's, de manera que s'ha minimitzat del tot el perill de degradació de l'estructura.

33. Restitució de la base del mur nord de la capella.

34. Restitució de la base de la part desapareguda de l'absis de la capella.

35. Arranjament de la part malmeda de la cara interna de la muralla nord.

7. CONCLUSIONS

Els treballs de la campanya de 2022 al castell de Malavellahan consistit en:

- a. Continuació de les excavacions al castell pròpiament dit (zones 1 i 2).
- b. Primera intervenció en extensió a les restes del mas modern que s'estén a tocar i a l'exterior de la fortificació i a l'entorn de l'antiga capella (zona 3).

La quantitat i la qualitat de les dades obtingudes han estat molt importants i les podem resumir en diversos punts, a l'espera de la continuació i finalització de les tasques encara pendents. Els resultats finals de tot el procés d'investigació es reflectiran en la memòria científica que es redactarà pròximament.

7.1. El castell

Les excavacions d'enguany a l'interior del recinte fortificat del castell de Malavella s'han centrat en la continuació i finalització de dos sectors: sector 14 (àmbit oest del primer recinte) i sector 25 (torre nord-oest). En els dos sectors s'ha assolit el subsòl natural i, per tant, han quedat enllestits i n'hem obtingut totes les dades arqueològiques possibles.

Al **sector 14** s'han excavat les dues àrees que havien quedat pendents després de les excavacions dels anys 2001-2007 al centre de l'estança i de l'enretirada del vèrtex geodèsic que hi havia al costat nord de l'àmbit l'any 2020. Quedaven per conèixer, doncs, tota la meitat nord del sector, i un petit espai a l'extrem sud.

En tots dos casos l'estratigrafia arqueològica preservada ha resultat pertànyer exclusivament a l'anivellament fundacional d'aquesta part més alta del turó arran de la construcció del castell fundacional. Al llarg del temps, aquesta estratigrafia s'ha vist molt afectada per l'erosió natural i per les mateixes accions antròpiques posteriors, des de les reformes medievals del mateix castell fins a l'impacte de la instal·lació del vèrtex geodèsic, així com per l'ensorrament i espoli de tot el flanc sud del castell.

Aquest anivellament fundacional, que s'ha pogut datar bé al segle X, contenia grans blocs de pedra basàltica al nord del sector, on el subsòl, extraordinàriament irregular, aflorava a una cota màxima (UE 1102 i 1103), mentre que al sud era més terrós, amb argiles i pedres més petites (UE 1104 i 1105), i s'assentava sobre les columnes basàltiques de secció hexagonal pròpies d'aquest costat meridional del turó.

Ha estat en aquest costat sud on s'ha constatat com el mur UE 1041, a llevant (segles X-XI), s'assenta directament sobre el farcit fundacional, sense fonamentar-s'hi, i com el

mur perimetral del cos principal del castell, dels segles XII-XIII (UE 1013), el retalla per tal d'assentar-se sobre el subsòl natural. En aquest punt s'ha pogut besllumar lleument, per l'empremta del mur sobre el subsòl, l'inici del xamfrà sud-oest d'aquest primer recinte, i també com a partir d'aquí desapareix completament, sense que s'hagi conservat cap indicatiu del tram de mur que tancava el recinte (i per tant el sector 14) pel costat de migdia.

Aquest cos principal del castell, una fortificació quadrangular amb els angles aixamfranats, es va alçar als segles XII-XIII sobre les restes enderrocades del castell fundacional dels segles X-XI, i constitueix el que nosaltres hem anomenat zona 1. L'excavació del sector 14 era l'única tasca arqueològica que hi quedava pendent i, per tant, la intervenció d'enguany ha significat la finalització de les excavacions en aquesta zona.

Al segle XIII, amb posterioritat a la construcció del cos principal (i no simultàniament com fins fa poc temps consideràvem), es va reforçar perimetralment el castell amb una muralla que discorria paral·lela a la construcció central, i que estava fortificada amb una torre quadrangular i sobresortint a cadascun dels quatre xamfrans. Entre la nova muralla i el cos principal del castell hi va quedar així un espai perimetral, que és el que constitueix les ales nord, sud, est i oest (zona 2).

En aquesta zona hem intervingut enguany en la torre nord-oest (**sector 25**), de planta rectangular, que ja havia estat delimitada en l'anterior campanya de 2021, però que mancava per excavar el seu espai interior. Aquest sector també s'ha excavat completament en la present campanya. Les dades obtingudes han permès documentar com la torre fou construïda directament sobre el subsòl natural, amb una important banquetta de fonamentació perimetral, que era encara més remarcable a la cara sud-est (la que donava a l'interior del recinte) a causa del desnivell del terreny. Bastida al segle XIII, la seva construcció es féu en dues fases consecutives: en primer lloc es va construir la fonamentació, fins a la part superior de la banquetta (UE 2209) i es va farcir l'espai interior (UE 2210). A continuació es va aixecar la paret vista, que va comportar durant la mateixa obra la formació d'una rebava de deixalles de morter de calç i pedrigolet enganxada a la base dels murs (UE 2207), que no fou enretirada sinó que es va oblitar amb un nou farcit d'anivellament (UE 2208 i 2206) sobre el qual ja s'hi va adequar el nivell de circulació del pis inferior de la torre. Sobre aquest nivell de circulació, finalment, hi hem excavat l'estrat d'enderroc (UE 2129) de la pròpia torre, posterior al seu abandonament, al segle XIV.

Amb la finalització de l'excavació de la torre nord-est (sector 25), només resten actualment per excavar a la zona 2 del castell de Malavella un testimoni del farcit de l'ala nord al xamfrà nord-est, sota una pavimentació de calç (sector 24), i quasi tota l'ala oest (sector 26).

7.2. La capella i el mas

Abandonat el castell al segle XIV, va quedar en funcionament la seva capella, dedicada a Sant Maurici, que es dreçava exempta prop del vèrtex nord-est de la fortificació. A l'entorn de la capella, i adossat a la cara externa dels costats nord i est del castell, es va desenvolupar a l'edat moderna un mas –l'anomenat mas de Sant Maurici– que va estar en funcionament, com la capella, fins a la segona meitat del segle XIX, en què foren abandonats i substituïts per sengles nous edificis. Des d'aleshores, totes aquestes construccions s'havien anat enrunant paulatinament fins que va començar a endegar-se el projecte de recuperació del conjunt monumental de Malavella-Sant Maurici, començat ja el segle XXI.

Paral·lelament a l'excavació d'enguany, ha estat possible recollir algunes dades referents a la capella i al mas. Referent a la primera, sabem que l'any 1342 la Universitat de la vila de Caldes administra l'obra i les llànties de la capella de Sant Maurici, i que l'any 1557 hi vivia un ermità que rebia les rendes i acapta dins la parròquia, i també el delme del mas Riera del Molí. També sabem que la capella va ser beneïda després de la seva reconstrucció l'any 1673. En aquests segles hi havia uns administradors i pabordes (1687) i uns obrers que en tenien cura (1770-71 i 1780-81). Pel que fa al mas, hi ha notícia d'un Pere Malavella (1345), possible habitant d'aquesta casa, i sabem que els administradors i pabordes de la capella documentats l'any 1687 també ho eren del mas¹.

A partir de les restes visibles s'ha subdividit tot aquest espai, que constitueix la zona 3 del jaciment, en 9 sectors (sectors 31 a 39). En el període 2001-2007 es van efectuar excavacions a l'interior de la capella (sector 31), però fins a la campanya d'enguany no s'havia intervingut en cap altre sector, llevat d'un sondeig efectuat a l'interior del sector 33 l'any 2018 per tal de documentar-hi una part de la cara externa de la torre nord-est del castell, que no era visible. No ha estat fins aquest any 2022 que s'ha intervingut per primera vegada en extensió en tota aquesta zona.

Inicialment es preveia efectuar dues rases als sectors 32 i 33 amb la finalitat d'obtenir dades sobre la cara externa de la muralla i sobre l'eventual existència d'un possible

¹ Informació proporcionada per Marc Martínez Comas

fossat o bé d'altres estructures relacionades. Alhora, també es va plantejar la delimitació i neteja dels espais a l'entorn de la capella antiga (sectors 34, 35 i 36) per tal d'acabar-la de documentar exteriorment.

Pel que fa als **sectors 32 i 33**, al peu de la muralla nord, les rases previstes s'han transformat en sondejos més amplis perquè s'hi ha documentat l'existència d'una estructura feta de pedra i morter de calç que discorre més o menys paral·lela a la muralla (UE 3075 al sector 32 i 3035 al sector 33), amb un espai d'aproximadament 1 metre entre les dues estructures. Aquest espai ha estat excavat al sector 33, amb uns resultats malauradament poc aclaridors. En tot cas, momentàniament relacionem amb el castell aquesta estructura -que és clarament anterior al mas-, a l'espera que properes campanyes ens puguin proporcionar nova informació.

Pel que fa a les tres estances de l'entorn de la capella (sectors 34, 35 i 36) han ofert uns resultats ben diversos. L'única que s'ha excavat en la seva totalitat, fins a roca mare, ha estat la que s'ubica al nord-oest (**sector 34**). Es tracta d'una habitació de planta trapezoïdal habilitada a redòs i a l'exterior de la torre nord-est, i que pertany al mas d'època baixmedieval/moderna. Tenint en compte que el mas es distribuïa inicialment entorn de la torre i de la capella, aquesta habitació l'hem d'entendre com un distribuïdor, amb una porta forana a la paret nord i accessos cap a les veïnes habitacions 33 (oest), 35 (est) i 36 (sud). L'estança va ser bastida amb posterioritat a la primera meitat del segle XV, segons documentem a l'anivellament del terreny (UE 3065) en el qual es fonamenten els seus murs nord (UE 3012) i oest (UE 3002). Aquesta habitació va estar en funcionament fins a l'abandonament del mas, a finals del segle XIX, i el seu paviment, en cas d'existir, fou reaprofitat i no l'hem pogut documentar. Directament sobre els anivellaments constructius (UE 3064 i 3065) ja hi hem localitzat els enderrocs (UE 3028, 3040 i 3041), de cronologia molt recent (segle XX). L'excavació del sector 34, per tant, ha quedat finalitzada i s'ha assolit el subsòl natural en tota la seva superfície.

El **sector 36** és l'habitació que s'ubica al sud de l'habitació 34, amb la qual es comunicava mitjançant una porta que té els brancals encarats a migdia. Aquesta estança, que s'estén entre la torre nord-est i la muralla est a ponent i la capella a llevant, ha conservat tota la pavimentació original (UE 3081), feta de cairons quadrats de terrissa, directament sota un gran enderroc d'època recent (UE 3030, segle XX). En assolir aquest paviment i degut a la seva bona conservació, hem aturat els treballs en aquest sector. Cal remarcar, tanmateix, que tota la paret oest, així com la paret sud, presenten una banquetta correguda que sembla que, als peus de la torre (al nord-oest de l'estança), correspondria a la banquetta de fonamentació d'aquesta estructura.

L'habitació té també una porta forana d'accés al sud-est, una altra porta al sud, que comunicaria amb la veïna habitació del sector 37 (pendent d'excavació). Al nord-est, finalment, hi ha la porta d'entrada a la capella. La presència de la banquetta, la ubicació concreta de l'estança i el fet que es tracti d'un espai de pas obligatori per accedir a la capella, permeten suposar que ens trobaríem inicialment amb una mena d'atri relacionat amb l'edifici religiós, habilitat entre les restes del castell i la pròpia capella. Aquest espai posteriorment quedaria integrat dins del mas.

L'excavació arqueològica de l'habitació del sector 36, mentre no es decideixi fer algun sondeig sota el paviment, ha quedat també enllestida.

Ben diferent és el cas de l'habitació del **sector 35**, situada a l'extrem est del mas i al nord de la capella. Aquesta estança estava quasi totalment oculta sota un gran enderroc (UE 3029), i la campanya d'enguany s'ha centrat quasi exclusivament en l'enretirada d'aquest estrat, bona part del qual era constituït per grans blocs caiguts de la mateixa paretnord de la capella, que delimitava l'estança pel sud. Posteriorment, s'ha procedit a la documentació del perímetre de la cambra, que s'ha pogut realitzar completament i que ha revelat que ens trobem davant d'una estança de planta rectangular de 6'7 per 4'1 m, amb l'eix principal orientat en sentit est-oest.

Ubicada a una cota inferior als àmbits veïns (31, 34 i 36), s'hi accedia des del sector 34 a través d'una porta oberta al costat sud-oest, que donava accés a una escala de pedra de tres graons (UE 3083) que permetia salvar el desnivell existent. El paviment, documentat només al terç oest, era de lloses de pedra (UE 3086); a la resta de la cambra sota l'enderroc hi ha aparegut un estrat heterogeni (UE 3085), que resta pendent d'excavació.

Ara com ara, les úniques dades cronològiques relacionades amb la construcció d'aquesta estança les hem documentat al veí sector 34, excavat completament, on s'ha excavat un anivellament (UE 3065) que recolza contra el mur oest (UE 3039) i que ha donat una cronologia a partir de la primera meitat de segle XV per a la seva construcció. Podríem especular entorn del fet que podríem trobar-nos davant d'un àmbit prou antic, compatible amb el possible habitatge de l'ermità (documentat, almenys, al segle XVI), però creiem que encara és aviat per poder-ho afirmar, ja que l'excavació d'aquest sector està clarament inacabada.

Una altra dada remarcable és la presència dels contraforts UE 3016 i 3017, que sostenen exteriorment el mur nord de la cambra (UE 3018), ubicat en un punt amb gran pendent. Aquests contraforts revelen uns problemes estructurals importants que

creiem que, a la llarga, van ser decisius per a l'ensorrament prematur d'aquest àmbit, que es va produir al segle XIX, amb clara anterioritat a l'abandó definitiu del mas.

Finalment, referent a aquesta cambra, cal esmentar que el mur est (UE 3038), que inicialment crèiem que marcava els límits del mas per aquesta banda, ha resultat comptar amb una antiga porta, posteriorment paredada, a la qual s'accedia des de llevant mitjançant una escala ubicada a l'interior d'un espai situat encara més a llevant, fins ara desconegut i que hem descobert en aquesta campanya.

Aquest espai (**sector 39**) ha aparegut en un estat de conservació molt deficient, ja que fou abandonat i amortitzat encara durant el funcionament del mas, de manera que pràcticament arreu, l'estrat superficial -i en alguns punts l'enderroc provinent del veí sector 35 (UE 3042)- cobrien directament el subsòl natural. Tanmateix, hi subsistien, malmesos i fragmentats, diversos murs que delimitaven un espai construït subdividit en dues estances, una al sud, a continuació de l'habitació del sector 35, i l'altra al nord, sobresortint del cos principal del mas. Només una part de l'estança nord conservava, fragmentat, un paviment empedrat (UE 3054), assentat damunt del subsòl natural, que hem documentat i conservat.

Per inexistència d'estratigrafia, encara no hem pogut determinar el moment de construcció d'aquest espai, assentat directament sobre el subsòl natural. Al centre, tanmateix, s'hi han documentat les restes d'un forn de calç de cronologia anterior (UE 3051), sobre el farcit del qual es fonamentaven part dels murs UE 3049 i 3050. Aquest forn de calç, retallat totalment en el subsòl granític, és de planta circular, de 260 cm de diàmetre a la part superior, parets verticals, fons pràcticament pla, i amb la característica banquetta perimetral correguda on s'assentava la volta feta de pedres calcàries a coure, volta de la qual se'n conservaven *in situ* algunes poques pedres. La boca del forn, que ha aparegut paredada amb algunes pedres calcàries sense lligam (UE 3069), es troba al costat oest de l'estructura, i s'hi accediamitjançant un rebaix efectuat també en el subsòl natural. El facit d'obliteració d'aquest forn de calç, que malauradament no ha proporcionat dades cronològiques, no ha estat excavat del tot, atès que s'hi fonamenten els esmentats murs de l'estança més recent, que -de moment- s'han decidit conservar.

Resumint, ara com ara, i a l'espera d'un estudi aprofundit de les restes localitzades enguany i de l'eventual continuació de l'excavació arqueològica a tota aquesta zona 3, podem establir una primera seqüència diacrònica (i en bona part encara hipotètica) de les diverses construccions documentades, que les properes investigacions molt probablement modificaran, detallaran, corregiran i/o descartaran:

- a. Capella antiga. Segle X.
- b. Estructura paral·lela a la muralla nord (sectors 32 i 33). Segle XIII (?)
- c. Construcció de les estances 36 (probable atri de la capella) i 35 (probable casa de l'ermità). Segles XIV-XV?
- d. Primera fase del mas: construcció de les estances 33 i 34, i integració de l'estança 35 al mas. Forn de calç?. Segle XVII.
- e. Ampliació del mas amb les estructures del sector 39.
- f. Abandonament de les estructures del sector 39.
- g. Ensorrament de l'estança 35 i darrera ampliació del mas: estances 32 i, potser 37 i 38. Integració de les estances 36 i 31 (capella) al mas. Segle XIX.
- h. Abandonament i ruïna del mas i de la capella. Segle XIX.

8. BIBLIOGRAFIA

AADD, *Els castells catalans*, III. Barcelona: Rafael Dalmau ed., 1971, p. 380-384.

AMIGO, M.R., "Castell de Malavella (Caldes de Malavella, la Selva). Campanya 2019", *XV Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*, Caldes de Malavella, 2020a, p. 297-300.

AMIGO, M.R., "Informe justificació intervenció arqueològica. Castell de Malavella, Caldes de Malavella", 2020b, inèdit.

AMIGO, M.R., "Informe justificació intervenció arqueològica 2021. Castell de Malavella, Caldes de Malavella", 2021, inèdit.

FOLCH, C. *Els territoris del nord-est de Catalunya durant l'Alta Edat Mitjana (segles VI-XI dC). Organització territorial i arqueologia del poblament*. Tesi doctoral inèdita. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona, 2012.

FOLCH, C.; LLINÀS, J.; MERINO, J., "Excavacions arqueològiques al castell de Malavella", *III Congrés d'Arqueologia Medieval i Moderna de Catalunya*, Sabadell: ACRAM, 2007, p. 442 - 449.

FORMIGA, J.; LOAISA, E.; MOLLA, J., "Els cavallers de Bedós i les seves possessions a Caldes de Malavella, Calonge, Sils i Vidreres", *Quaderns de la Selva*, 24. Santa Coloma de Farners: Centre d'Estudis Selvatans, 2012, p. 67 - 96.

LLINÀS, J., "La represa de les excavacions arqueològiques al castell de Malavella (Caldes de Malavella, la Selva), *XIV Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*, Caldes de Malavella, 2018, p. 469 - 474.

LLINÀS, J., "La campanya d'excavacions de l'any 2018 al castell de Malavella (Caldes de Malavella, la Selva), *XV Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*, 2020, p. 289-292.

LLINÀS, J., "Les excavacions arqueològiques de l'any 2021 al castell de Malavella (Caldes de Malavella, la Selva), *XVI Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*, Castelló d'Empúries, 2022, p. 305-308.

MALLORQUÍ, D.; MACHO, C., "Intervenció de conservació-restauració de les estructures arqueològiques del sector sud del castell de Malavella (Caldes de Malavella, la Selva), *XV Jornades d'Arqueologia de les Comarques de Girona*, 2020, p. 293-296.

9. PLANIMETRIA

